

Avoin

Tätä uutista voi jakaa vapaasti. Muistathan mainita lähteen edilex.fi.

Uutinen kuuluu aihealueisiin

21.3.2022 11.50

Vierashuoneessa työoikeuden emeritusprofessori Seppo Koskinen: Ukrainan sota haastaa suomalaisen oikeuskulttuurin

Ukrainassa käytävällä sodalla on jo ollut monia vaikutuksia suomalaiseenkin oikeuskulttuuriin. Oman kulttuurin sisällä olevalla on kuitenkin kiistatta vaikeuksia arvioida omaa toimintaansa. Sitä vaikeampaa tämä on, mitä yhdenmukaisempi on vallitseva mielipide ja median kautta asiasta saatava kuva. Seuraavaksi uskallan kuitenkin esittää muutamia havaintojani sodan vaikutuksista oikeuskulttuuriimme. Lähtökohtani on se, että meidän on aina pidettävä kulttuurisista periaatteistamme kiinni riippumatta siitä, mitä joku toinen on tehnyt. Vain näin voimme osoittaa oman sivistyksemme pysyvyyden ja tason.

1. Merkittävin muutos koskee pakotepolitiikkaa. Pakotepolitiikasta ei ole mitään kansallista lainsäädäntöä eli esimerkiksi sen perusteista ja yksityiskohtaisesta sisällöstä. Pakotepolitiikka on merkittävässä määrin EU-korosteista ja sen vaikutus ulottuu valtion lisäksi myös yrityksiin ja yksityishenkilöihin. Pakotepolitiikka on kiistatta ulkopolitiikkaa ja sillä on esimerkiksi suuri merkitys suhteeseemme Venäjään. Tällä hetkellä päätöksenteko asiasta tapahtuu EU:ssa yhteisesti. Tämä päätöksentekomalli ei vastaa sitä, mitä perustuslaissa on todettu ulkopolitiikan kansallisesta ja kansalliseen autonomiaan perustuvasta päätöksenteosta. Yleensä on lähdetty siitä, että perustuslakia tulee noudattaa myös tosiasiallisesti eikä vain muodollisesti.

Pakotepolitiikka vaikuttaa myös yritysten perinteiseen autonomiseen asemaan suhteessa valtiovaltaan. Suomessa ei ole sodan jälkeen nähty yhtä ulkopuolisen tahon määräämisvallassa olevaa yrityspolitiikkaa. Yrityksen tehtäväksi on yleensä katsottu taloudellisen toiminnan harjoittaminen omistajien ja muiden intressitahojen kuten omien työntekijöiden eduksi. Sotapoliittiset päätökset ovat olleet vieraita suomalaiselle yrityspolitiikalle. Pakotepäätösten tekeminen ilman EU-pakkoa olisi niin merkittävä suunnanmuutos yritystoiminnalle, että siitä päättäminen ei voi olla toimivan johdon, hallitus mukaan lukien, asia vaan siitä tulisi päättää yhtiökokouksessa.

Pakotepolitiikka on oikeudellisesti ongelmallinen kysymys myös siltä osin, kun joidenkin yksityisten henkilöiden omaisuutta jäädytetään. Mihin lakiin kyseinen omaisuuden jäädyttäminen perustuu, kuka hallinnoi ja millaisin valtuuksin jäädytettyä omaisuutta, kuinka pitkään jäädyttäminen kestää jne. Nyt päätös tehdään EU:n neuvostossa ja sitä on vain noudatettava. Esimerkiksi Britanniassa Chelsea –jalkapallojoukkueen omistajan oligarkki A:n osalta on päätetty, että pelaajahankintoja ja -myyntejä ei saa tehdä, pelimatkoihin saa käyttää enintään tietyn määrän rahaa, katsomoihin saa tulla vain kausikorttilaiset jne. Sentään ”ulosottoviranomainen” ei päättänyt, että Chelseaan tulee lopettaa hyökkääminen ja vaan puolustaa.

Suomessakin on pakotelistalla olevia kaksoiskansalaisia, joilla on merkittävää omaisuutta Suomessa. Nykyisen Helsinki-Hallin omistaa 40 prosenttisesti venäläinen pakotelistalla oleva taho.

Pakotelistalla olevalla T:llä on merkittävä omaisuus Suomessa. Voitaisiinko kansallisesti säätää laki, jonka avulla nuo omaisuudet jäädytettäisiin? Ei voitaisi, koska se puuttuu omistusoikeuteen ja koska sille ei ole kansallisen oikeuden mukaista perustetta. Ns. Airiston Helmi –tapauksessa venäläisen omistajan omaisuuden monivuotisen jäädyttämisen perusteeksi näyttää osoittautuvan harmaan työvoiman käyttö. Joku kansallinen peruste, edes tällainen, tulee löytyä, jollei kyse ole ulkomaille vain annettavasta oikeusavusta. Tällaiset oikeuskysymykset eivät ole olleet länsimaisen eivätkä siis myöskään suomalaisen oikeuskulttuurin asioita. Ne ovat aikaisemmin olleet tyypillisiä ennemmin kommunismille kuin omistusoikeutta kunnioittavalle länsimaiselle oikeuskulttuurille.

2. Toinen suuri muutos koskee yhdenvertaista kohtelua ja syrjintää. Länsimainen oikeuskulttuuri on lähtenyt siitä, että kyse on yksilöjen oman toiminnan arvioinnista. Ei Perussuomalaisiakaan ole voitu rangaista Halla-Ahon tai Tynkkysen sanomisista ja kirjoittamisista. Siksi ei myöskään venäläisiä voida rangaista eliitin toimista. Syrjintä on näkynyt kärjekkäimmillään siinä, että venäläiset vammaiset urheilijat suljettiin paralympialaisista ja venäläiset nuoret hiihtäjät vastikään Suomessa järjestetystä vuoden merkittävimmästä hiihtokilpailusta. Tällainen olisi aikaisemmin meillä katsottu tietenkin syrjinnäksi. Nyt näitä päätöksiä on urheilujohdossa kiitelty. Suomen yhdenvertaisuuslaki koskee suomalaisten tahojen tekemiä syrjiviä päätöksiä ja tätä pitäisi myös valvoa.

Myös esimerkiksi yliopistot ovat lopettaneet ja ainakin jäädyttäneet venäläisten yliopistojen ja niiden edustajien kanssa käynnissä olleita yhteishankkeita Ukrainan sodan vuoksi. On jopa sellaista esitetty, että jos kansainvälisessä yliopiston tehtävän täytössä (esimerkiksi tenure track – tai professorin tehtävän täyttö) on paras hakija venäläinen, häntä ei voida valita, vaikka hän kiistatta pystyisi hoitamaan tehtävänsä. Ehkäpä yliopisto silloin pelkää sitä julkista kuvaa, mikä tästä aiheutuu EU-maiden yhtenäisyydelle ja tätä kautta kyseiselle yliopistolle. Yliopistoissa on varmaan jo mietitty sekin, millainen seuraamus voidaan langettaa sellaiselle professorille tai muulle tutkijalle, joka yliopistoa sen omasta mielestä sitovan pakotepolitiikan rikkojalle voidaan langettaa. Ylittyykö tässä tapauksessa työsopimuksen purkamisperuste vai onko viime kädessä tyydyttävä vai irtisanomiseen. Tällaiset kysymykset ovat olleet tyypillisiä ennemmin diktatuureille kuin länsimaista vapaata tiedettä edustaville yliopistoille.

Kun Venäjän suurlähetystö ilmoitti toivovansa tietoja kansalaisiinsa kohdistuvasta syrjinnästä Suomessa, eräs hybriditutkija totesi kyse olevan vain propagandavaikuttamisesta. Oikea vastaus olisi ollut se, että ilmoittaisimme itsekin seuraavamme koko ajan Venäjän kansalaisiin mahdollisesti kohdistuvaa syrjintää ja puuttuvamme siihen samalla tavoin kuin muuhunkin maassamme

tapahtuvaan syrjintään.

Usein syrjinnän syntyminen perustuu yksipuoliseen tietoon. Sodassa on tyypillistä kuulla omaa mediaa ja omia lähteitä. Vastapuolen media kielletään. Ei uskalleta antaa kansalaisille vastapuolen väärää tietoa. Tällaisella tiedonvälityksen rajoittamisella on usein ei-toivottuja pitkäaikaisia vaikutuksia. Oikeuskulttuuriimme on kuulunut riitatilanteissa vastapuolen kuuleminen. Jos tätä periaatetta ei kunnioiteta myös vaikeissa tilanteissa, minkä opetuksen kansalaiset tästä voivat saada.

3. Kolmas suuri muutos koskee vihapuhetta. Emme ole sodassa ja siksi vihapuhetta tulee arvioida normaalilla tavalla. Subjektiiiviset tuntemukset vaikuttavat puheisiin, mutta lainsäädännön noudattamisessa ei voida arvioida puheita vain tuntemusten perusteella. Juutalaisiin aikoinaan kohdistunut vihapuhe saattoi olla joidenkin esittäjien tuntemusten perusteella oikeutettua mutta lainsäädännön kannalta ei. Suomeen perustettiin aikoinaan nettipoliisi valvomaan somen vihapuhetta. Nyt tarvittaisiin nettipoliisiarmeija tähän samaan tehtävään. Putinia voidaan vihapuheen näkökulmasta arvioida elimenä, joka ei nauti ainakaan samanlaista vihapuheen suojaa kuin venäläiset. Toisaalta länsimaisessa oikeusjärjestelmässä on aina ajateltu olevan jonkinlaiset rajat myös toisen valtion päämieheen kohdistuvalle vihapuheelle. Vaikka emme haikailisi ns. suomettumisen aikaiseen keskustelukulttuuriin, onko moraalisesti ja oikeudellisesti sallittua noudattaa täysin vastakkaista toimintatapaa. Suomessa on sananvapaus mutta ei vapautta vihapuheeseen.

4. Neljäntenä asiana voidaan nostaa esille sodan vaikutukset työelämäsuhteisiin. Työmarkkinajärjestöt kummallakin puolella esiintyvät sotapoliittisilla areenoilla saman tyyppisesti kuin työntekijäpuolen järjestöt 1960-luvulla liittyen silloin erityisesti USA:n imperialistiseen sodankäyntiin eri puolilla maailmaa. Vielä ei ole kuitenkaan aloitettu Ukrainan tueksi tukilakkoja. Kun työnantajat myötäilevät lännen yksimielisyyttä, kai he hyväksyvät myös jatkuvat tukilakot Ukrainan hyväksi, Venäjää vastaan, rauhan puolesta jne.

Yksittäisten työsuhteiden tasolla on jo Euroopassa purettu venäläisten työsuhteita ja ammatinharjoittajan sopimuksia sillä perusteella, että hän ei tuomitse maansa politiikkaa. Näinhän tehtiin Suomessakin muun muassa 1930-luvulla, mutta lähes 100 vuotta on kunnioitettu lainsäädäntöä ja arvioitu kutakin yksilöä hänen oman työtoimintansa perusteella ja jätetty politiikka työpaikan ulkopuolelle.

5. Lopuksi palaan sodan aiheuttamiin yleisiin oikeudellisiksi luonnehdittaviin seuraamuksiin. Suomessa ei ole katsottu, että valmiuslain mukainen poikkeusolojen määritelmä olisi täyttynyt. Valmiuslakia käytettiin koronan yhteydessä, mutta vielä ei olla koronaa vastaavan uhan mukaisessa tilanteessa tai valmiuslain käyttöönottoa vasta harkitaan. Tämän lain mukaisia poikkeusoloja ovat esimerkiksi Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii tämän lain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöön ottamista ja toiseksi väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat. Tällä hetkellä meillä ei siis ole poikkeusoloja, mikä on syytä huomioida Suomessa käytävässä keskustelussa.

Viimeisen asiana nostan esille sen, että Natoon liittyminen on monimutkainen sopimusoikeudellinen prosessi. Otan sen osalta esille vain kaksi meitä tällä hetkellä sitovaa sopimuskokonaisuutta ja sopimusta, joiden suhteen on tehtävä joitakin ratkaisuja. Meillä on Venäjän federaation kanssa ainakin 28 erilaista valtiosopimusta, joista perustavaa laatua olevin on Asetus Venäjän federaation kanssa suhteiden perusteista tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta (SopS 63/1992). Tässä ETYKin hengessä sovitussa sopimuksessa on irtisanomisehto, ja sopimus lienee irtisanottava, jos Suomi liittyy Natoon. Mitä merkitystä tällä irtisanomisella on kahdenvälisiin suhteisiimme?

Ahvenanmaan osalta on vuorostaan huomioitava, että Ahvenanmaa on demilitarisoitu eli se on

kansainvälisten sopimusten (Pariisi 1856 ja Geneve 1921) mukaisesti aseeton. Suomella on velvollisuus puolustaa sitä, mutta joukkoja ja aseita siellä ei saa rauhan aikana olla. Aseetonta vyöhykettä valvoo Venäjä. Tämä on perua talvisodan rauhansopimuksesta (1940), jossa valvonta jäi kahdensivuisella valtiosopimuksella Neuvostoliiton huoleksi ja valtiosopimus on voimassa Venäjän kanssa – edelleen. Käytännössä valvontaa tekee Venäjän Ahvenanmaan konsulaatti. Ahvenanmaa on Suomen maakunta ja jos Suomi liittyy Natoon, on hieman ongelmallista, jos yhtä Suomen maakuntaa valvoo Venäjä. Jotta tilanteesta päästäisiin eroon, olisi vähintäänkin Geneven vuoden 1921 rauhansopimus neuvoteltava uudelleen.

Vierashuonekirjoitukset eivät ole Edilex-toimituksen kannanottoja asioihin.

Kirjoita Edilexiin [_<https://www.edilex.fi/lakikirjasto>](https://www.edilex.fi/lakikirjasto)

- Mikäli Sinulla on ajankohtainen juridinen aihe josta haluaisit kirjoittaa vaikkapa lyhyen kolumnin **Vierashuoneeseen** [_<http://www.edilex.fi/uutiset/vierashuone>](http://www.edilex.fi/uutiset/vierashuone), ota yhteyttä **Edilex-toimitukseen**.
Lue lisää [_<http://www.edilex.fi/kirjoita>](http://www.edilex.fi/kirjoita)...

Toimittaja: Jani Surakka, Edilex-toimitus (jani.surakka@edita.fi)